

หน้าที่พลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา

DUTY OF CITIZENS ACCORDING TO BUDDHISM

¹กิตติยานนท์ วรรณวงศ์, ²สิทธิพร เกษจ้อย, ³สุรศักดิ์ อุดเมืองเพีย,
⁴ปานจิตร สุกุมารย์ และ⁵ชารีวัฒน์ ถวิลวงษ์

¹Surasak Audmuangpiea, ²Chanathip Sritho, ³Kittiyanon Wannavong
and ⁴Somkhuan Namseethan

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน, ประเทศไทย

⁴มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย

⁵วิทยาลัยการอาชีพหนองหาน, ประเทศไทย

^{1,2,3}Mahamakut Buddhist University, Isan Campus, Thailand

⁴Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon Kaen Campus, Thailand

⁵Nonghan Industrial and Community Education College, Thailand

¹kittiyanon33@gmail.com.

Received September 10, 2021; Revised November 2, 2021; Accepted December 1, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้จะนำเสนอหน้าที่พลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา ศึกษาเพื่อนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตเพื่อความดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและรู้หน้าที่ของความเป็นพลเมืองตามแนวทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติตนกับบุคคลที่อยู่รอบข้าง จะไม่นำไปสู่ปัญหาทางสังคม นอกจากนี้ความเข้าใจในหลักธรรมและการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พลเมืองทุกคนจะเป็นผู้ที่มีคุณภาพ ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่พลเมืองของประเทศไทยนับถือมากที่สุด ซึ่งทำให้เห็นว่าวิถีชีวิตของคนไทยโดยส่วนใหญ่ของประเทศได้นำคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในการดำรงชีวิตประจำวันใน

¹ อาจารย์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

² อาจารย์ ดร., คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

³ อาจารย์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

⁴ อาจารย์ ดร., คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

⁵ อาจารย์สอน วิทยาลัยการอาชีพหนองหาน

สังคม อย่างไรก็ตามวิถีชีวิตคนเราทุกคนล้วนต้องประสบพบเจอกับบุคคลทั้ง 6 ทิศอยู่แล้วจึงไม่ใช่เรื่องแปลกประหลาดแต่อย่างไรที่พลเมืองจะนำหลักทิศ 6 มาใช้ในการดำเนินชีวิตและประพฤติปฏิบัติตัวตามหน้าที่ต่อทิศทั้ง 6 ได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง หลักทิศ 6 จึงเปรียบเสมือนหน้าที่พลเมืองตามแนวพุทธศาสตร์เพื่อความสงบสุขในสังคม

คำสำคัญ : หน้าที่พลเมือง; พระพุทธศาสตร์

Abstract

This article aims to present the duty of citizens according to Buddhism. The study is for the practice of a happy living in society through consciousness of the duty of citizen according to Buddhism. A good practice towards the surrounding people will not lead to social problems. In addition, understanding Dhamma principle and practicing Dhamma according to Buddhism, all the citizens will be quality people. Buddhism is the religion that most of the Thai citizens believe. This can be understood that most of the Thai ways of life have applied the Buddhist teachings as a spiritual anchor in living their daily life in society. However, all our lives have to meet the people in 6 directions. It is, thus, not strange that Thai citizens apply the 6 directions in their living and practice in accordance with the 6 directions. It is, thus, the duty of the citizens to practice the 6 directions of Buddhism for peace and happiness in society.

Keywords: Duty of Citizen, Buddhism

บทนำ

พลเมืองเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและมีความสำคัญในประเทศ เพราะพลเมืองเป็นทรัพยากรที่สามารถเรียนรู้และรับการฝึกอบรมสั่งสอนได้ สามารถนำความรู้ที่ได้รับมาสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นคุณประโยชน์ต่อประเทศได้ ในการเรียนรู้และการฝึกอบรมเพื่อสะสมประสบการณ์ชีวิต หน้าที่ของพลเมืองทุกคนควรได้รับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาไปด้วย การเป็นพลเมืองที่มีคุณธรรม และจริยธรรมที่กล่าวมานี้ ประเด็นที่สำคัญก็คือ สามารถลดปัญหา และขจัดปัญหาที่จะเกิดขึ้นแก่บุคคล สังคม และประเทศชาติได้ เมื่อทุกคนประพฤติปฏิบัติตนดีแล้ว อุปสรรค ศัตรู ภัยอันตราย ก็ จะหมดสิ้นไป ผู้คนมีแต่ความรักต่อกัน สังคมมีแต่ความสงบ และประเทศชาติก็จะ

เจริญรุ่งเรือง คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการเมืองการปกครองในหลายกรณีด้วยกันดังตัวอย่างที่ผู้ปกครองจะต้องยึดถือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการบริหารงาน หรือในการปฏิบัติหน้าที่ของตน (กมล สมวิเชียร, 2516) พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เพราะพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันคู่กันกับสถาบันพระมหากษัตริย์ และเป็นหลักประกันว่า องค์พระประมุขของชาติทรงเป็นศาสนิกแห่งศาสนาเดียวกันประชากรส่วนใหญ่ของประเทศของพระองค์ (กระมล ทองธรรมชาติและคณะ, 2519)

พลเมืองคือคนทั้งหมดซึ่งเป็นกำลังของประเทศ ทั้งทางเศรษฐกิจการทหารและอำนาจต่อรองกับประเทศอื่น จึงหมายถึงคนที่สนับสนุนเป็นกำลังอำนาจของผู้ปกครอง เป็นคนที่อยู่ในความดูแลของผู้ปกครองความเป็นพลเมืองความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกทางสังคมที่มีต่อรัฐ ซึ่งต่างจากประชาชน ซึ่งมีความหมายว่าคนทั่วไป (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555) พลเมือง มักเกี่ยวโยงกับอำนาจอธิปไตย (sovereignty) ของรัฐ (State) ซึ่งลักษณะรัฐสมัยใหม่ (Modern State) ที่ว่านี้ ต้องมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ คือ ประชาชน ดินแดนที่แน่นอน รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2547) สังคมไทยยุคใหม่ ต้องทบทวนความเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างความร่วมมือเป็นสุขระหว่างกัน จึงควรส่งเสริมความรู้ความเข้าใจสาระสำคัญของความเป็นพลเมือง โดยใช้หลัก เข้าใจเข้าถึงและพัฒนา เพราะความรู้และความเข้าใจด้านพลเมือง จะเกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมและเสมอภาคได้จะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมตามพื้นฐานของพลเมืองที่ควรจะเป็นอย่างเหมาะสม และต้องมีหลักคุณธรรมเป็นพื้นฐานแก่คนเป็นสำคัญ (ปรัชญา ชูมนาเสียว, 2559)

สังคมไทยจะมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้นั้นพลเมืองทุกคนจะต้องตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตน ด้วยความรับผิดชอบต่อเต็มที่ และสอดคล้องกับหลักธรรม วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ การเป็นพลเมืองที่เคารพกฎหมาย เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคม และกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนและสังคม มีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต รวมทั้งรู้ถึงบทบาททางสังคมที่ตนดำรงอยู่ซึ่งสมาชิกทุกคนในสังคมย่อมต้องมีบทบาทหน้าที่ตามสถานภาพของแต่ละคนแตกต่างกัน ถ้าสมาชิกทุกคนในสังคมได้ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องแล้ว จะได้ชื่อว่าเป็น “พลเมืองที่ดีของสังคมและของประเทศชาติ” ปัจจุบันนี้ สังคมประชาธิปไตยของไทยมีการเรียกร้อง สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคเพื่อความเท่าเทียมกันมากเกินไปจนลืมหน้าที่ของตน ซึ่งสิทธิและหน้าที่เป็นสิ่งคู่กันเมื่อมีสิทธิก็ต้องมีหน้าที่ พลเมืองของทุกประเทศมีทั้งสิทธิและหน้าที่แต่จะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับกฎหมายของประเทศนั้น ๆ หน้าที่เป็นภารกิจที่ทุกคนต้องกระทำ เพื่อสร้างคุณค่าของความเป็นมนุษย์เมื่อเกิดมาเป็นคน ค่าของคนอยู่ที่การปฏิบัติหน้าที่ โดยมีความรับผิดชอบต่อเป็นหัวใจสำคัญ และต้องสอดคล้องกับบทบาททางสังคมที่แต่ละบุคคลดำรงอยู่ เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่อย่างมีคุณค่า และเป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งอาจเป็น

หน้าที่ตามหลักกฎหมาย หลักศีลธรรมวัฒนธรรมประเพณี และเมื่อทุกคนปฏิบัติได้เช่นนี้แล้ว สังคมไทยก็จะเป็นสังคมพลเมืองที่มีความเข้มแข็ง เป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศอย่างแท้จริง (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร,2555)

หน้าที่พลเมือง

หน้าที่พลเมืองคือ การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย บุคคลมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งรัฐธรรมนูญได้ระบุไว้กว้าง ๆ แต่มีความหมายครอบคลุมกฎหมายทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นกฎหมายเอกชน มหาชน หรือกฎหมายระหว่างประเทศรวมทั้งกฎหมายระดับต่าง ๆ เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกากฎกระทรวง เป็นต้น เมื่อเราต้องเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับกฎหมายใดก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมายนั้น ๆ อย่างเคร่งครัด เพราะกฎหมายแต่ละฉบับนั้นได้มีการร่างและประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษาอย่างเปิดเผยต่อสาธารณชน จึงเป็นหน้าที่ของชาวไทยทุกคนที่จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องกฎหมายเพื่อไม่ให้เสียเปรียบหรือได้รับโทษโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร,2555)

หน้าที่พลเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย,2560) ระบุไว้ดังนี้

1. พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. ป้องกันประเทศ พิทักษ์รักษาเกียรติภูมิผลประโยชน์ของชาติและสาธารณสมบัติของแผ่นดิน รวมทั้งให้ความร่วมมือในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
3. ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด
4. เข้ารับการศึกษอบรมในการศึกษาภาคบังคับ
5. รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ
6. เคารพและไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น และไม่กระทำการใดที่อาจก่อให้เกิดความแตกแยกหรือเกลียดชังในสังคม
7. ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือลงประชามติอย่างอิสระโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศเป็นสำคัญ
8. ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งมรดกทางวัฒนธรรม
9. เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติ
10. ไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพฤติมิชอบทุกรูปแบบ

หน้าที่พลเมืองตามแนวทางพุทธศาสนา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางหลักหน้าที่พลเมืองตามแนวทางพุทธศาสนา คือ สิ่งกาลกสูตร (พระสุตตันตปิฎกเล่ม 3 สิ่งกาลกสูตร,ออนไลน์) คุก่อนคบตีบุตรอริยสาวกเป็นผู้ปกปิดทศทั้ง 6 อย่างเป็นทางการทั้งทศทั้ง 6 เหล่านี้ อริยสาวกเป็นผู้ปกปิดทศทั้ง 6 ให้เกษมสำราญ ให้ไม่มีภัย โดยประพฤติกติและปฏิบัติ ดังนี้ ทศเบื้องหน้า คือ มารดาและบิดา ซึ่งบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน 5 คือ ตั้งใจไว้ว่าท่านเลี้ยงเรามา เราจะเลี้ยงท่านตอบ รับทำกิจของท่าน ดำรงวงศ์สกุล ปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรรับทรัพย์มรดก และเมื่อท่านละไปแล้ว ตามเพิ่มให้ซึ่งทักษิณา ส่วนมารดาบิดา ย่อมอนุเคราะห์บุตรด้วยสถาน 5 คือ ห้ามจากความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา หากภรรยาที่สมควรให้ และมอบทรัพย์ให้ ทศเบื้องขวา คือ อาจารย์ ซึ่งศิษย์พึงบำรุงด้วยสถาน 5 คือ ลูกขึ้นยืนรับ เข้าไปยืนคอยรับใช้ เชื้อฟุ้ง ทำการปรนนิบัติ และเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ ส่วนอาจารย์ ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยสถาน 5 คือ แนะนำให้เรียนดี บอกศิษย์ด้วยดีในศิลปวิทยาทั้งหมด ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง และทำความป้องกันในทศทั้งหลาย ทศเบื้องหลัง คือ บุตรและภรรยา ซึ่งสามีพึงบำรุงภรรยาด้วยสถาน 5 คือ ยกย่องว่าเป็นภรรยา ไม่ดูหมิ่น ไม่ประพฤตินอกใจ มอบความเป็นใหญ่ให้ และให้เครื่องแต่งตัว ส่วนภรรยา ย่อมอนุเคราะห์สามีด้วยสถาน 5 คือ จัดการงานดี สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามี ไม่ประพฤตินอกใจ รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ และขยันไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง ทศเบื้องซ้าย คือ มิตรและอำมาตย์ ซึ่งกุลบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน 5 คือ การให้ปัน เจริญถ้อยคำเป็นที่รัก ประพฤติประโยชน์ ด้วยความเป็นผู้มีตนเสมอ และไม่แก่งกล่าวให้คลาดจากความจริง ส่วนมิตร ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยสถาน 5 คือ รักษามิตรผู้ประมาทแล้ว รักษาทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว เมื่อมิตรมีภัยเอาเป็นที่พึ่งได้ ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ และนับถือตลอดถึงวงศ์ของมิตร ทศเบื้องต่ำ คือ ผู้ใต้บังคับบัญชา ทาสและกรรมกร ซึ่งนายพึงบำรุงด้วยสถาน 5 คือ จัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง ให้อาหารและรางวัล รักษาในคราวเจ็บไข้ แจกของมีรสแปลกประหลาดให้กิน และ ด้วยปล่อยในสมัยส่วนทาสกรรมกร ย่อมอนุเคราะห์นายด้วยสถาน 5 คือ ลูกขึ้นทำงานก่อนนาย เลิกงานทีหลังนาย ถือน้ำเอาแต่ของที่นายให้ ทำงานให้ดีขึ้น และนำคุณของนายไปสรรเสริญ ทศเบื้องบน คือ สมณพราหมณ์ ซึ่งกุลบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน 5 คือ ด้วยกายกรรม วชิกรรมและมโนกรรมที่ประกอบด้วยเมตตา ด้วยการเปิดประตูต้อนรับ และให้อามิสทานเนื่องๆ ส่วนสมณพราหมณ์ ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยสถาน 6 คือ ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง และบอกทางสวรรค์ให้ คุกหัสถ์ควรนอบน้อมทศเหล่านี้ บัณฑิตผู้ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นคนละเอียดและมีไหวพริบ มีความประพฤติเจียมตน ไม่ดื้อ มีปัญญา สงเคราะห์แสวงหามิตรที่ดี รู้เท่าถ้อยคำที่กล่าวปราศจากตระหนี่ เป็นผู้แนะนำแสดงเหตุผลต่างๆ ย่อมได้ยศ คนหมิ่นไม่เกียจคร้าน ย่อมไม่หวั่นไหวในอันตรายทั้งหลาย

หน้าที่พลเมืองตามแนวทางพุทธศาสนา ตามหลักคุณธรรม 3 ประการ คือ 1) การวาระธรรม หมายถึง การมีความเคารพซึ่งกันและกัน การประพฤติตนเป็นผู้มีคารวะธรรม ปฏิบัติได้ดังนี้ เคารพบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะบิดามารดาซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิด เคารพญาติผู้ใหญ่ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย และผู้สูงอายุ เคารพครูอาจารย์ และเพื่อน ๆ โดยแสดงความเคารพและกล่าวคำทักทายด้วยคำสุภาพ เคารพกฎระเบียบทางสังคม เช่น ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศ เคารพสิทธิของผู้อื่น เช่น ไม่ทำร้ายผู้อื่นโดยเจตนา ไม่เอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตนโดยไม่ได้รับอนุญาต ไม่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียง เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น เช่น ควรฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความตั้งใจและไตร่ตรองก่อนตัดสินใจว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่อ และไม่ควรวีถ้อยความคิดเห็นของตนว่าถูกเสมอไป เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งถือเป็นสถาบันที่สำคัญสูงสุดของประเทศ 2) สามัคคีธรรม หมายถึง การร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม การประพฤติตนเป็นผู้มีสามัคคีธรรม ปฏิบัติได้ดังนี้ ร่วมกันคิด ช่วยกันวางแผน และร่วมกันทำงานด้วยความเต็มใจ ร่วมกันรับผิดชอบ ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ ร่วมกันติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ร่วมกันปรับปรุง มีการแก้ไข พัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ ร่วมกันทำงาน โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก 3) ปัญญาธรรม หมายถึง การใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต การประพฤติตนเป็นผู้มีปัญญาธรรม ปฏิบัติได้ดังนี้ มีความคิดกว้างไกล โดยรับฟังข่าวสารและความคิดเห็นของผู้อื่น ใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาค่าต่าง ๆ ไม่นำอารมณ์หรือความรู้สึกส่วนตัวมาใช้ตัดสินปัญหา แสดงความคิดเห็น โดยปราศจากอคติ รู้จักการคิด มีการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยอย่างมีเหตุผล รู้จักโต้แย้งด้วยเหตุผล ถ้ามีการโต้แย้งในหมู่คณะให้ใช้เหตุผล และสติปัญญาเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งยอมรับฟัง ไม่ใช่ใช้อารมณ์มาเป็นตัวตัดสินปัญหา (พระอัครเดช ญาณเตโช, 2556)

สรุปได้ว่าหน้าที่พลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนานั้นจะต้องประกอบด้วยหลักการพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ป้องกันสมบัติของแผ่นดิน ปฏิบัติตามกฎหมาย เคารพและไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น พอหันกลับมาดูสังคมไทยในปัจจุบันในเรื่องหน้าที่พลเมือง จะเห็นได้ชัดว่ามันแตกต่างจากแนวทางหน้าที่พลเมืองแนวทางพุทธศาสนาโดยสิ้นเชิง

แนวทางการปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองตามแนวพระพุทธศาสตร์

ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหน้าที่และความรับผิดชอบในลักษณะเช่นนี้ไว้เหมือนกัน โดยพระพุทธองค์ตรัสสอนไว้ในหลักทศ 6 ในสังคาลกสูตร (พระสุตตันตปิฎกเล่ม

3 สิ่งกาลสุตร,ออนไลน์) การปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบตามหลักทศ 6 ได้ถูกต้องได้ชื่อว่าเป็นชาวพุทธที่ดี

1. ทศเบื้องต้น (ปุรัตถิมทศ) หมายถึง บิดามารดา ซึ่งท่านดำรงอยู่ในฐานะบุพการีคือ ผู้ทำอุปการะก่อน โดยท่านปฏิบัติหน้าที่ต่อบุตรธิดาด้วยฐานะ 5 ประการ และเมื่อบิดามารดาปฏิบัติหน้าที่ต่อบุตรของตนด้วยธรรม 5 ประการ ดังกล่าวแล้ว บุตรธิดาพึงปฏิบัติตอบแทน (แสดงความกตัญญู) ต่อท่านด้วยธรรม 5 ประการเป็นการตอบแทนในที่นี้ สามารถสรุปความรับผิดชอบของพ่อแม่ที่ดีในการเลี้ยงดูลูกไว้ดังนี้

1) พ่อแม่ที่ดีมีหน้าที่และรับผิดชอบต่อลูก ๆ ทุกคน

2) พ่อแม่ที่ดีต้องเลี้ยงดูอบรม เอาใจใส่ ดูแลลูกอย่างสม่ำเสมอ

3) พ่อแม่ที่ดีต้องปลูกฝังค่านิยม และนิสัยที่ดีให้แก่ลูก เพื่อจะได้เป็นคนมีประโยชน์ต่อครอบครัวสังคมและประเทศชาติ

4) พ่อแม่ที่ดีจะต้องร่วมกันประพฤติตน ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของลูก และส่งเสริม การศึกษาของลูกทุก ๆ คน

5) พ่อแม่ที่ดีจะต้องมอบทรัพย์สมบัติไว้ในโอกาสอันควร

2. ทศเบื้องขวา (ทักษิณทศ) หมายถึง ครูอาจารย์ ซึ่งอยู่ในฐานะเป็นปูชนียบุคคล เป็นบุคคล ซึ่งต้องอนุเคราะห์ศิษย์ ด้วยธรรม 5 ประการ เมื่อครูอาจารย์ ปฏิบัติหน้าที่ของตน ด้วยธรรม 5 ประการ ศิษย์ก็ควรแสดงความกตัญญู ถือปฏิบัติต่อท่านด้วยธรรม 5 ประการ ดังนี้

2.1 หลักธรรมตามหน้าที่ของครูอาจารย์ต่อศิษย์

1) แนะนำในทางที่ดี

2) ให้เรียนดี

3) บอกศิลปวิทยาให้โดยไม่ปิดบังอำพราง

4) ยกย่องศิษย์ให้ปรากฏในหมู่เพื่อนฝูง

5) ป้องกันให้ศิษย์มีความเจริญก้าวหน้าในอาชีพ

2.2 หลักธรรมตามหน้าที่ของศิษย์ต่อครูอาจารย์

1) ลูกขยันรับ

2) เข้าไปคอยรับใช้

3) เชื่อฟังคำสั่งสอน

4) ช่วยเหลือปรนนิบัติท่าน

5) ตั้งใจเรียนศิลปวิทยาด้วยความเคารพ

3. ทศเบื้องหลัง (ปัจฉิมทศ) หมายถึง ครอบครัว สามภริยาบุตรและธิดา ผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวต้องยกย่องภริยาให้สังคมได้รู้จัก ทั้งมีความเคารพนับถือภริยา ไม่ดูหมิ่นภริยาไม่ล่วงเกินบุพการีของภริยา ทั้งเพิ่มพูนความรักสำหรับภริยาเพื่อให้ภริยาเห็นได้ชัดเจนโดยไม่เคลือบแคลง ทั้งให้ภริยา มียศศักดิ์ ความเป็นใหญ่ในครอบครัวและอภินันทนาการของขวัญสวยงามที่มีราคา เช่น เครื่องแต่งตัวสำหรับภริยาตามสมควรแก่ฐานะและโอกาส ด้วยความรักและเมตตาโดยไม่มี ความเบียดเบียนตลอดชีวิตภริยาอุปการะบุตรและธิดานั้น ท่านสอน

ให้ประพาศสร้างสมความดีให้หมั่นศึกษาวิชาและศิลปะวิทยา ให้สมบัติที่เหมาะสมกับอารมณ และอุปนิสัยของบุตรและธิดา เพื่อให้บุตรและธิดามีความรักที่จะรักษาทรัพย์สมบัติเหล่านั้น ไว้ได้โดยง่ายเมื่อถึงวัยที่จะมีคูก่อบรมปลูกอุปนิสัยให้เลือกคู่ครองที่มีความเหมาะสมทั้งชาติ ตระกูลและมีความประพาศไม่เป็นที่น่ารังเกียจ ฝ่ายภริยาท่านสอนให้ปฏิบัติบำรุงสามีให้มีความสุข โดยจัดระเบียบการงานบ้านเรือนที่อยู่ให้สวยงาม นารีธรรม มีความขยันในการ สร้างกิจการทั้งหลายให้เกิดผลสำเร็จตั้งงามด้วยความกระตือรือร้น มีความสุจริตที่จะรักษา ทรัพย์สมบัติของสามีให้อยู่ในสภาพดี

3.1 ทิศเบื้องหลัง ผู้เป็นภรรยา (ใช้สอนลูกสาว) ที่มีอุปการะต่อสามีและควรปฏิบัติ ต่อสามี คือ

- 1) ไม่ประพาศนอกใจ
- 2) ไม่ดูหมิ่นในวงศ์ตระกูลของสามี
- 3) จัดการงานเรือนให้ครบถ้วน
- 4) สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่าย
- 5) รักษาทรัพย์ของสามีให้คงอยู่
- 6) ขยัน ไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง
- 7) คอยให้การสนับสนุน และเป็นกำลังใจ

3.2 ทิศเบื้องหลัง ผู้เป็นสามี (ใช้สอนลูกชาย) ที่มีอุปการะต่อภรรยาและควรปฏิบัติ ต่อภรรยา คือ

- 1) ไม่ประพาศนอกใจ
- 2) เป็นผู้นำและเสาหลักของครอบครัว
- 3) ไม่ดูหมิ่นในวงศ์ตระกูลของสามี
- 4) ปกป้องภรรยาเมื่อยามมีภัย
- 5) มอบหมายความเป็นใหญ่ในบ้านให้
- 6) มอบความรัก และมอบเครื่องประดับให้เป็นขวัญกำลังใจ ตามโอกาส
- 7) ยกย่องให้เกียรติสมกับฐานะที่เป็นภรรยา

3.3 ทิศเบื้องหลัง ผู้เป็นลูกที่อุปการะต่อพ่อแม่และควรปฏิบัติต่อพ่อแม่ คือ

- 1) สืบทอดสายเลือดและดำรงวงศ์ตระกูลให้คงอยู่
- 2) ดูแลบิดามารดาในยามแก่เฒ่า
- 3) ช่วยกิจการงานให้รุ่งเรือง
- 4) ช่วยแบ่งเบาภาระในบ้านเรือน
- 5) เป็นกาวใจคอยประสานแก้บิดามารดา

4. ทิศเบื้องซ้าย (อุตรทิศ) หมายถึง เพื่อนและมิตรทั้งหลาย ทั้งที่เป็นทั้งมิตรร่วม ทุกข์ร่วมสุข หรือมิตรสหายในการงาน บุคคลเหล่านี้เป็นผู้คอยช่วยเหลือในยามประสบปัญหา และอุปสรรคคอยช่วยเหลือเกื้อกูล ท่านสอนว่า ควรบำรุงมิตรให้มีความสุขด้วยวาจาและด้วยความไพเราะนุ่มนวล ประกอบด้วยความจริงใจเป็นสำคัญ ความประพาศที่งามจะเป็นกุศลในการ สร้างความสัมพันธ์ สิ่งใดที่ทำอันเป็นการเอื้อประโยชน์แก่มิตร ก็จงทำทั้งไม่ใส่ร้ายต่อมิตร และไม่แก้งมิตร แต่ต้องพร้อมเสมอที่จะช่วยมิตรให้พ้นจากความประมาท หากมิตร พลังพลอภัยช่วยดูแลไม่ให้ใครมาทุจริตต่อสมบัติของมิตรและเป็นที่พักของมิตรได้เป็นอย่างดี

ทั้งให้ความเคารพนับถือสกุลวงศ์ของมิตร ไม่ดูแคลนในฐานะของมิตร รวมถึงไม่ข่มมิตรด้อยกว่าตน

4.1 ทิศเบื้องซ้ายมีอุปการะต่อเรา คือ

- 1) เป็นผู้คอยช่วยเหลือเกื้อกูลเรา
- 2) เป็นผู้คอยช่วยเหลือเราในยามตกทุกข์ได้ยาก
- 3) เป็นผู้ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะในทุกด้าน
- 4) นับถือตลอดวงศ์ญาติของมิตร

4.2 แนวทางที่พ่อแม่ควรสอนบุตรธิดาให้ปฏิบัติต่อทิศเบื้องซ้าย

- 1) ให้เกียรติซึ่งกันและกัน
- 2) วางตนให้สม่ำเสมอต่อกัน ไม่ข่มเหงรังแกมิตร
- 3) คอยช่วยเหลือเกื้อกูลเมื่อมิตรตกทุกข์ได้ยาก
- 4) ให้ความเป็นมิตรที่จริงใจ ทั้งกาย วาจา และใจ
- 5) มีน้ำใจ เผื่อแผ่แบ่งปัน
- 6) เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาป้องกันเพื่อนและทรัพย์สินสมบัติของเพื่อน

5. ทิศเบื้องล่าง (เทภูภูมิทิศ) หมายถึง ผู้ที่เป็นบริวารที่คอยรับใช้หรือทำกิจให้เรา รวมถึงผู้ได้บังคับบัญชาของเราด้วยเช่นกัน บริวารเหล่านี้ ได้แก่ ผู้รับใช้ คนงาน ผู้ที่มีตำแหน่งการงานต่ำกว่า เป็นต้น ท่านสอนว่า ผู้เป็นนายทั้งชายหรือหญิงต้องจัดงานให้ทำตามความเหมาะสม ให้อาหาร ที่อยู่ เครื่องใช้ รายได้ ยารักษาโรค เครื่องอุปโภคบริโภค ให้บางสิ่งบางอย่างที่ตีงาม เช่น เวลา อิศรภาพตามที่กำหนดตกลงกันไว้ ส่วนคนงานและคนรับใช้พึงบำรุงนายด้วยความขยัน ตื่นก่อนนาย นอนทีหลังนายประพฤติสุจริต ไม่เป็นผู้ลักขโมยนำคุณของนายไปสรรเสริญด้วยความเคารพ หมั่นพัฒนาทักษะทางฝีมือแรงงานให้ดีกว่าเดิม

5.1 ทิศเบื้องล่างมีอุปการะต่อนาย คือ

- 1) เป็นผู้คอยช่วยเหลือกิจการงานเริ่มงานก่อนนาย เลิกงานทีหลังนาย
- 2) เป็นผู้แสวงหาทรัพย์และลาภมาสู่นาย และถือเอาแต่ของที่นายให้
- 3) ปกป้อง ค้ำภัยให้แก่ นาย
- 4) คอยดูแลทรัพย์สินให้แก่ นาย
- 5) ทำการงานให้เรียบร้อยและดียิ่งขึ้น
- 6) นำเกียรติคุณของนายไปเผยแพร่

5.2 แนวทางที่พ่อแม่ควรสอนลูกให้ปฏิบัติต่อทิศเบื้องล่างเมื่อตนเป็นผู้นำ

- 1) จัดการงานให้ทำตามความเหมาะสมกับกำลังความสามารถ
- 2) ให้ความเป็นธรรมแก่บริวารทั้งปวง
- 3) มอบค่าตอบแทนด้วยความเป็นธรรม สมควรกับงานและความเป็นอยู่
- 4) มอบอาหารและน้ำดื่มอย่างสม่ำเสมอ
- 5) ใ้รางวัลเพื่อเป็นกำลังใจเป็นนิจ

- 6) ไม่เอารัตเอาเปรียบในทุกด้าน
- 7) จัดสวัสดิการ ช่วยเหลือรักษาพยาบาลเมื่อเกิดยามเจ็บไข้
- 8) ได้ของพิเศษมา ก็แบ่งปันให้
- 9) ให้มีวันหยุดและพักผ่อนหย่อนใจตามโอกาสอันควร

5.3 แนวทางที่พ่อแม่ควรสอนลูกให้ปฏิบัติตัวต่อผู้นำเมื่อตนเป็นบริวาร

- 1) มาทำงานรับใช้อย่างสม่ำเสมอเริ่มทำงานก่อนนาย เลิกทีหลังนาย
- 2) มีความขยันหมั่นเพียร และคอยรับใช้หรือทำกิจให้ด้วยความจริงใจ
- 3) มีความซื่อสัตย์ไม่คดโกงผู้เป็นนายถือเอาแต่ของทีนายให้
- 4) ให้ความเคารพและเชื่อฟังในคำสั่ง
- 5) แสวงหาผลประโยชน์ให้แก่นาย
- 6) ทำการงานให้เรียบร้อยดียิ่งขึ้น
- 7) นำเกียรติคุณของนายไปเผยแพร่

6. ทิศเบื้องบน (อุปริมทิศ) คือ สามเณร ภิกษุ ภิกษุณี (ภิกษุณีปัจจุบันไม่มีการบวชให้แล้ว) สมณพราหมณ์รวมถึงผู้มีศีลทั้งหลาย ท่านสอนให้คนดีทั้งหลายรักษาพระคุณของท่านด้วยความเมตตา ไม่กล่าวโทษ ไม่กล่าวร้ายใดๆ ต่อท่าน แม้แต่บาปสนองก็มีให้ฟังมี เมื่อท่านมาถึงก็ให้ต้อนรับด้วย วรามิสทาน เช่น เงินทอง สิ่งของ เครื่องอุปโภคบริโภค พร้อมน้ำใจไมตรีมีความเคารพนอบน้อม แสดงให้เห็นถึงความปิติที่ได้พบท่าน และเมื่อท่านได้กล่าวสิ่งใดเป็นบุญก็ให้รับไว้ด้วยความศรัทธา ส่วนทางสมณพราหมณ์ท่านสอนให้สอนญาติโยมทั้งหลายตั้งอยู่ในความดีมีน้ำใจงาม เมื่อสนทนาธรรมกับญาติโยมก็ควรกล่าวถึงสิ่งที่เป็นเรื่องจริงหรืออิงปรัชญาโดยไม่มีการพูดปดมตเท็จ ไม่ลวงหลอกบอกทางผิด ควรบอกทางสวรรค์และบอกผลานิสงค์แห่งบุญแก่ญาติโยมทั้งหลายด้วยสัจจะสุจริต

6.1 ทิศเบื้องบนมีอุปการะต่อเรา คือ

- 1) เป็นผู้สั่งสอนธรรมให้รู้แจ้ง
- 2) เป็นผู้ชี้ซึ่งกุศลให้เกิดแก่เรา ให้เกิดแก่ญาติมิตร ให้เกิดแก่ผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไป
- 3) เป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางต่อความสำเร็จในการดำเนินชีวิต
- 4) ช่วยคำชี้ให้ดำรงอยู่ในศีลธรรม ป้องกันมิให้ตกอยู่ในอบายมุข

6.2 แนวทางที่พ่อแม่ควรสอนลูกให้ปฏิบัติต่อทิศเบื้องบน คือ

- 1) ให้ทานทรัพย์สิน อาหาร และปัจจัยอื่น ๆ แก่ท่าน
- 2) ช่วยเผยแพร่ และทะนุบำรุงพระศาสนาให้ดำรงอยู่
- 3) ก่อสร้างและบำรุงอาคารสถานที่ให้เพียงพอและคงอยู่ยืนยาวในพระศาสนา
- 4) นำพระธรรม คำสอนมาปฏิบัติอยู่เป็นนิจ

อย่างไรก็ดี เพราะชีวิตคนเราเกิดมาล้วนต้องประสบพบเจอกับบุคคลทั้ง 6 ทิศนี้อยู่แล้ว จึงไม่ใช่เรื่องที่คุณแม่จะต้องละเลยไม่สอนลูก ซ้ำยังเป็นเรื่องที่ต้องจำเป็นอย่างมาก เพื่อให้ลูกสามารถดำรงใช้ชีวิตและประพฤติปฏิบัติตัวตามหน้าที่ต่อทิศทั้ง 6 ได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง เพื่อเป็นการพัฒนาสังคมให้มีความสงบสุขและเจริญรุ่งเรือง สมาชิกในสังคมต้องเป็นคนดีมีคุณภาพและปฏิบัติตามหลักธรรมในการพัฒนาสังคม โดยเริ่มตั้งแต่การมีครอบครัวที่อบอุ่น ซึ่งมีองค์ประกอบหลายประการ ได้แก่ การเลือกคู่ครองที่ดี ที่เป็นคู่สร้างคู่สมหรือเป็นคู่ศีลธรรม คู่ความดีกัน เพื่อจะได้หัวหน้าครอบครัวที่ดี ทำให้มีหลักฐานมั่นคงและได้ทายาทที่ดีซึ่งจะพัฒนาเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม เป็นคนมีศีลธรรม พึ่งตนเองได้ อยู่ร่วมกันกับสังคมได้เป็นอย่างดี มีคุณธรรมประจำใจ เช่น พรหมวิหาร 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาต่อคนรอบข้าง รวมทั้งมีหลักธรรมในการผูกใจกัน คือ สังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา เพื่ออยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเกื้อกูลกันและที่สำคัญทุกคนในสังคมจะต้องปฏิบัติตาม บทบาทหน้าที่ของตนให้ครบทุกสถานภาพตามหลักธรรมของทิศ 6 คือ ในฐานะบิดามารดากับบุตร สามีกับภรรยา ครูอาจารย์กับศิษย์ เพื่อนกับเพื่อน นายจ้างกับลูกจ้าง และผู้เผยแพร่ศาสนากับประชาชน ถ้าทุกคนยึดถือและปฏิบัติตามหลักธรรมตาม บทบาทหน้าที่นั้น ๆ แล้วก็ย่อมนำมาความสงบสุขความเจริญรุ่งเรืองมาสู่สังคมอย่างแน่นอน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ยุตโต), 2540)

การศึกษาวิเคราะห์หน้าที่ในทิศ 6 ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ทิศ 6 ในพุทธปรัชญา ประกอบด้วย 1) ปุรัตถิมทิศ คือ มารดาบิดา 2) ทักขินทิศ คือ ครูอาจารย์ 3) ปัจฉิมทิศ คือ บุตรภรรยา 4) อุตตรทิศ คือ มิตร 5) เหนือทิศ คือ บ่าว คนรับใช้ คนงาน และ 6) อุปริมทิศ คือ พระสงฆ์ ปุรัตถิมทิศในพุทธปรัชญา คือ ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดามารดา ท่านทั้งสองเป็นผู้มีอุปการะก่อน เป็นผู้มาก่อน ให้การเลี้ยงดูบุตรธิดา ให้การศึกษา ให้ที่อยู่อาศัยมาก่อน สำหรับมารดานั้น ท่านให้บุตรธิดาอาศัยทั้งในกายและนอกราย กล่าวคืออาศัยอยู่ในครรภ์และอาศัยอยู่ในเรือนเมื่อคลอดออกมาอบรมบ่มนิสัยให้บุตรอยู่ในศีลธรรมจริยธรรมที่ดีงาม ทั้งพฤติกรรมทางกาย วาจา แม้กระทั่งจิตใจมารดาบิดาต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนรับผิดชอบต่อการดำเนินชีวิตของบุตรจนกว่าจะมีครอบครัวรับผิดชอบชีวิตต่อตนเองได้ ผลการวิเคราะห์ปุรัตถิมทิศในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า หน้าที่ของบิดามารดา ได้แก่ การอบรมสั่งสอนบุตรธิดา การปฏิบัติตนตามครรลองคลองธรรม การเป็นแบบอย่างที่ดี การปลูกฝังให้บุตรธิดาได้รับรู้ในสิ่งที่ดีและนำไปปฏิบัติ บุตรธิดาจะเป็นคนดีมีคุณธรรมนั้นเกิดจากการอบรมสั่งสอนของบิดามารดา ส่วนบุตรธิดาพึงสำนึกในบุญคุณของท่านที่ทำให้แก่ตนด้วยความบริสุทธิ์ใจ กล่าวคือ ประกาศคุณท่าน ได้แก่ ประกาศความดีของท่านที่มีต่อตนหรือด้วยการปฏิบัติตนเป็นคนดีและตอบแทนคุณท่าน (ธนกร วงศกรฉัตร, 2561)

บทสรุป

จากการศึกษาวิเคราะห์การกระทำหน้าที่ต่อกันตามแนวทางพระพุทธศาสตร์ตามหลัก ทิศ 6 พบว่า เป็นการกระทำหน้าที่ต่อกันระหว่างทิศ ดังนี้ ทิศเบื้องหน้ามารดา บิดา กระทำ หน้าที่ต่อบุตรผู้เป็นทิศเบื้องหลังในฐานะของผู้สร้าง ส่วนบุตรกระทำหน้าที่ต่อมารดา บิดาใน ในฐานะผู้เต็มเต็มความเป็นมารดา-บิดา ภรรยากระทำหน้าที่ต่อสามีในฐานะผู้ที่อยู่เบื้องหลัง ความสำเร็จของครอบครัว เพราะสามีเป็นผู้กระทำหน้าที่เพื่อนำความสำเร็จมาสู่ครอบครัว ครู-อาจารย์ต่อศิษย์ในฐานะผู้สร้างปัญญา เพราะวาศิษย์นั้นเป็นผู้ต้องการปัญญา มิตร ทั้งหลายย่อมกระทำหน้าที่ต่อกันในฐานะของผู้มีความจริงใจต่อกัน นายจ้างกระทำหน้าที่ต่อ ลูกจ้างผู้เป็นทิศเบื้องล่างในฐานะของผู้ให้งาน ส่วนลูกจ้างผู้ต้องการงานกระทำหน้าที่ต่อ นายจ้างในฐานะผู้มีความขยันและจริงใจต่อนายจ้าง พระสงฆ์กระทำหน้าที่ต่อคฤหัสถ์ใน ในฐานะผู้เรียกให้มาสู่ทาง ทางในที่นี้คือทางที่ดีที่เป็นประโยชน์ของชีวิตนั่นเอง คฤหัสถ์ผู้หวัง ประโยชน์ให้กับชีวิตตนจึงกระทำหน้าที่ต่อพระสงฆ์ในฐานะของผู้ที่ได้ยินเสียงเรียก

พระพุทธเจ้าทรงจำแนกไว้ 6 ทิศด้วยกัน ได้แก่ 1) ทิศเบื้องหน้าคือบิดามารดา 2) ทิศ เบื้องขวาคือครูอาจารย์ 3) ทิศเบื้องหลังคือบุตรและภรรยา 4) ทิศเบื้องซ้ายคือมิตร 5) ทิศ เบื้องล่างคือลูกน้อง 6) ทิศเบื้องบนคือนักบวช, ทั้ง 6 ทิศนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องกันหรือปฏิสัมพันธ์ ด้วยต้องรู้จักหน้าที่ของตนว่ามีอะไรบ้าง เพราะหน้าที่เหล่านี้พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ตาม หลักความจริงที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อกัน เมื่อปฏิบัติตามแล้วย่อมมีแต่ความเจริญโดยส่วนเดียว ทิศ 6 นี้เป็นองค์ประกอบแห่งการปฏิสัมพันธ์กันที่สำคัญในสังคม เริ่มต้นแต่ครอบครัว ต่อจากนั้นก็สถานศึกษา การใช้ชีวิตคู่ การคบหากัน การทำงาน และการพัฒนาจิต วิญญาณ

พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่า ไม่มีที่ใดในสังสารวัฏ ที่มีอิสรภาพอย่างแท้จริง จะไม่มี แม้กระทั่งในสวรรค์และในพรหมโลกแม้ว่าระบบการเมืองที่ดีและมีความยุติธรรมจะให้ หลักประกันสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและมีระบบการถ่วงดุลในการใช้อำนาจซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ จะสร้างความสุขในสังคมไว้ได้แล้วก็ตาม แต่ประชาชนก็จะไม่ยอมเสียเวลาไปกับการแสวงหา ระบบการเมืองขั้นดีที่สุุดใดๆซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถมีอิสรภาพอย่างสมบูรณ์ได้ เพราะว่าการมีอิสรภาพที่สมบูรณ์นั้นจะไม่สามารถหาพบได้ในระบบการเมืองใดๆ แต่จะหาได้เฉพาะใน จิตใจที่มีอิสรภาพแล้วเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

- กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ. (2519). *การเมืองและการปกครองไทย*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2547). *การเมืองการปกครองไทยหลายมิติ*. กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ธนกร วงศกรฉัตร. (2561). *ศึกษาวิเคราะห์ปรัตถิมทิสในพุทธปรัชญาเถรวาท*. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- ปรัชญา ชูมณาเสียว. (2559). *สมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560). *มาตรา 50.หมวด 5 หน้าที่ของปวงชนชาวไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ยุตฺโต). (2540). *พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม*. กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง.
- พระอัครเดช ญาณเตโช. (2556). *หน้าที่พลเมืองตามแนวทางพุทธศาสนา*. สืบค้นเมื่อ 24 มกราคม 2564 จาก [https://www.stou.ac.th/study/sumrit/5-58\(500\)/page2-5-58\(500\).html](https://www.stou.ac.th/study/sumrit/5-58(500)/page2-5-58(500).html)
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). *พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

